

Handlende referenter

I dette afsnit forklares begreberne *handling*, *handlende referent* og *forløb*, og der gives eksempler på forskellige måder, hvormed man kan angive en handlende referent i en fortælling på tegnsprog. Dernæst forklares begrebet *aktivering af en handlende referent*, og til sidst gennemgås kort tre teknikker til at angive en handlende referent, som er *ny* i en fortælling (dvs. ikke har været omtalt i det forudgående).

1: Handling og handlende referent

Udtrykket *handling* bruges normalt om at gøre noget, hvad enten der er tale om fysiske handlinger (fx cykle, råbe eller skubbe), eller abstrakte (fx sælge, drille eller beskytte). Men udtrykket *handling* vil her blive brugt med en bredere betydning: Det vil nemlig også blive brugt om at foretage sig noget mentalt (fx gruble over noget eller få en idé), om at opleve noget gennem sanserne (fx se eller høre), om at mærke noget fysisk eller følelsesmæssigt (fx have/få ondt, være/blive bekymret). Det vil endvidere blive brugt om at have eller få en egenskab (fx være/blive rig, være/blive døv, være/blive kold), og om at gøre noget, man normalt gør utilsigtet (fx snuble, nyse eller glemme).

En *handlende referent* er en referent, der foretager en handling i ovennævnte brede betydning. En handlende referent vil meget ofte være et menneske, men som eksemplerne ovenfor antyder, kan det være andet end mennesker. Handlinger som at se og høre kan jo både have et dyr og et menneske som handlende referent, og en handling som at blive kold kan have en genstand, et dyr og et menneske som handlende referent.

I en helt almindelig fortælling fx om en hverdagsoplevelse vil man i reglen skulle fortælle om mange handlende referenter. Ét sted i fortællingen er den handlende referent måske et barn og kort efter en voksen, derefter er det måske barnet igen eller en helt tredje osv. Netop det, at den handlende referent typisk skifter i løbet af en fortælling – og kan gøre det adskillige gange – stiller store sproglige krav til fortæller og modtager. Som fortæller skal man kende sprogets teknikker til angivelse af en handlende referent og kunne vælge relevant imellem dem. Tilsvarende har man som modtager brug for at kende teknikkerne, så man løbende kan identificere den aktuelle handlende referent og opdage skift til en anden.

Teknikkerne til at angive en handlende referent er forskellige fra sprog til sprog. I næste afsnit gennemgås sådanne teknikker i tegnsprog.

2: Teknikker i tegnsprog til at angive en handlende referent

2.1 Tre teknikker

En manuel teknik til angivelse af en handlende referent

I det første eksempel herunder fortælles om en situation med en voksen og et barn, som er rejst til en større by og nu går afsted og oplever storbylivet omkring dem. Det er således en ret kompleks situation at fortælle om, dels fordi der er mange *handlinger* at vælge imellem (personerne bevæger sig jo, og de ser eller hører noget, og måske tænker eller føler de også noget), dels fordi der er ganske mange mulige *handlende referenter* (den voksne og barnet er særligt oplagte, men andre kan jo også tænkes, fx andre trafikanter, butikker, veje mv.). Fortælleren valgte denne løsning:

Eks. 1

(Af hensyn til overskueligheden er den nonmanuelle del af transskriptionen nedenfor forenklet. Nonmanuelle markeringer er transskriberet med * ____, der forklares nærmere i fodnoter.)

TO+begge+c ^{★1}____ / PEG+c ^{★2}____ Pf:gå Pf:holde-hånd+sho Pf:gå Pf:holde-hånd+sho

*____
Pf:kigge+mange+c+m / FANTASTISK-MEGET STOR BY /

SPORVOGN BIL MANGE FOLK CYKEL / ^{★3}____ / ^{★4}____ Pf:masse-myldre+mo / PEG+c gestus

*____
Pf:kigge+mange+c+m FANTASTISK-MEGET / (...)

Vi gik afsted, jeg med hende i hånden, fuldstændig benovet ved synet af den kæmpestore by. Sporvogne, biler, masser af mennesker og cykler – alt sammen i ét stort mylder omkring mig. Jeg var totalt overvældet og enormt fascineret af det hele, det var så vildt, syntes jeg (...)

Eksemplet illustrerer en uhyre almindelig måde at strukturere en fortælling på på tegnsprog: det er inddelt i forløb, der hver har sin handlende referent. Nogle forløb er korte, andre længere, men i alle benyttes samme sproglige teknik til at udtrykke, hvem eller hvad der er forløbets handlende referent: Først kommer et led, der henviser til den handlende referent, derefter kommer ét eller flere tegn, der beskriver referentens handlinger (oftest udtrykt med verber, men en følelse kan også udtrykkes gennem en gestus og en tanke gennem et tankecit, sådan som det bl.a. sker i det sidste forløb herover).

Teknikken består altså i et led, der henviser til den handlende referent for et givet forløb. Det skal stå et bestemt sted, nemlig lige før det første tegn, der beskriver en handling fra referenten. Oversigten herunder omfatter de fire første forløb i eks. 1 og angiver flg. for hvert: forløbets handlende referent, leddet, der henviser til den handlende referent, og tegnet lige efter, dvs. første tegn i forløbet, der beskriver en handling fra referenten:

Oversigt:

Forløb A (handlende referent: den voksne og barnet):	TO+begge+c	Pf:gå
Forløb B (handlende referent: barnet):	PEG+c	Pf:holde-hånd+sho (...)
Forløb C (handlende referent: forskellige trafikanter):	SPORVOGN (...)	Pf:myldre+mo
Forløb D (handlende referent: barnet):	PEG+c	gestus (...)

¹ Blikket og mimikken efterligner en person, der kigger sig omkring, opmærksom og interesseret.

² Ansigt og blik er lidt opadvendt, blikket efterligner en person, der kigger sig omkring. Mimikken udtrykker skiftevis benovelse og interesse.

³ Blikket efterligner en person, der betragter noget foran sig intenst. Mimikken udtrykker tilfredshed.

⁴ Ansigt og blik er lidt opadvendt, blikket efterligner en person, der kigger sig omkring. Mimikken udtrykker (glad) overvældelse og fascination.

3

Mandag morgen lå mor og sov. Så hørte hun uret og vågnede og så på det. – Halv otte, nu kom de alle sammen for sent! Hun skyndte sig op og hen og vækkede ham, altså Per. ”Skynd dig, klokken er mange!” Han åbnede øjnene og så på uret. – Årh, nu kommer jeg for sent på arbejde, ej hvor irriterende! Hun fortsatte hen til (...).

Referenten Per bliver først handlende referent ved verbet VÅGNE. Læg mærke til, at VÅGNE er det første tegn i sætningen, så her er der ikke noget led før VÅGNE til at angive den nye handlende referent. Eneste mulighed for at opdage denne er derfor at opdage den mimik og blikretning, der begynder ved VÅGNE og fortsætter til og med gestussen efter ARBEJDE. Umiddelbart efter har fortælleren igen brug for at skifte handlende referent, denne gang til moren, og også her benytter hun den rent nonmanuelle teknik: stykket begynder med verbet Pf:gå-til+v+h, altså uden et led før verbet til at angive den nye handlende referent. Til gengæld er der en blikretning ved verbet, der hjælper modtageren til at identificere referenten.

Forskelle og ligheder mellem de teknikker, der blev brugt her, og den, der blev brugt fire gange i eks. 1 kommer særligt tydeligt frem, hvis man sammenligner teknikkerne i eks. 2 med en tænkt alternativ formulering, hvor kun teknikken fra eks. 1 benyttes:

Oversigt over handlende referenter i eks. 2:

Handlende referent: moren:	MOR	Pf:ligge (...)
Handlende referent: Per:		VÅGNE (...)
Handlende referent: moren:		Pf:gå-til+v+h (...)

Oversigt over handlende referenter i en tænkt, alternativ formulering af eks. 2:

Handlende referent: moren:	MOR	Pf:ligge (...)
Handlende referent: Per:	PEG+v	VÅGNE (...)
Handlende referent: moren:	MOR (...)	Pf:gå-til+v+h (...)

I den faktiske version af eks. 2 var der altså intet manuelt, der angav skiftet fra moren til Per som handlende referent og skiftet fra Per til moren. Det er yderst sjældent, at det *udelukkende* er noget nonmanuelt, der angiver et skift i handlende referent, men det forekommer altså. Jeg vender tilbage til dette eksempel i afsnit 3.

Endnu en manuel teknik til at angive en handlende referent

Indtil nu har der kun været vist én manuel teknik til at angive en handlende referent, men der findes endnu én. Den illustreres i næste eksempel, som handler om tre personer, der på skift er handlende referent.

Eks. 3:

PEG+c gestus EN PERIODE PEG+c ALENE TRE UGE+flertal / ÅRSAG

tema _____
 PEG+sv / DAME PEG+sv / LÆRER PEG+sv / SIN+sv MOR FÅ MALARIA PEG+h /
 PEG+sv _____

AFSTED+sv+h / TO UGE+flertal / TILBAGE+h+sv / MOR DØ PEG+h / TILBAGE+sv+h /

...

En overgang var jeg alene i tre uger, fordi hende damen, altså læreren, hendes mor fik malaria, og så rejste hun over til hende i to uger og kom så tilbage igen. Men så døde moderen, og så tog hun over til hende (...).

Eksemplet omfatter fem forløb hver med sin handlende referent: først fortælleren, så en mor, så hendes datter, så igen moren og til sidst igen datteren. Fortælleren kunne her have brugt samme teknik som i eks. 1 til alle forløb, men hun gør noget lidt andet:

Oversigt over handlende referenter i eks. 3:

Forløb A: handlende referent: fortælleren:	PEG+c	ALENE
Forløb B: handlende referent: moren:	SIN+sv MOR	FÅ MALARIA PEG+h
Forløb C: handlende referent: datteren:		AFSTED+sv+h (...)
Forløb D: handlende referent: moren:	MOR	DØ
Forløb E: handlende referent: datteren:		TILBAGE+sv+h

I forløb A og B benyttes samme teknik som i eks. 1, dvs. et led, der henviser til den handlende referent, før et verbum (PEG+c (ALENE), SIN+sv MOR (FÅ)), men *forløb C begynder med et verbum* (AFSTED+sv+h). Dette mønster gentager sig i forløb D og E: i D er der en henvisning til den handlende referent før verbet DØ (MOR (DØ)), men *E begynder med et verbum* (TILBAGE+sv+h).

I forløb C og E er der altså intet led før det første verbum, der angiver den nye handlende referent. Til gengæld der *et locus i verberne*, som angiver dette: locuset sv i AFSTED+sv+h og TILBAGE+sv+h angiver jo, at det er nogen med locuset sv, der hhv. tager et sted hen og vender tilbage til nogen/noget.

Heller ikke denne teknik er særligt almindelig. Det skyldes formentlig bl.a., at det ikke altid er muligt at bruge den. For det første kræver den, at den handlende referent allerede har et locus. For det andet kræver den, at det første verbum i forløbet kan vise locus (og det er der jo mange verber, der ikke kan, fx REJSE og BEHERSKE-SIG). Sandsynligvis skal verbet også være et 2-verbum, hvilket yderligere indskrænker anvendelsen. Men teknikken findes altså og ses jævnligt ved et mindre antal almindelige 2-verber fx SVARE, RINGE-TIL og TAGE-TIL. Også denne teknik vender jeg tilbage til i afsnit 3.

2.2 Indirekte angivelse af en handlende referent

Eksempel 1, 2 og 3 illustrerer tilsammen tre sproglige teknikker, der kan bruges til at angive en handlende referent. For fuldstændighedens skyld vises her endnu en måde at angive en handlende referent. Der er næppe tale om en egentlig teknik, snarere en *indirekte* måde at angive en handlende referent på. Den er nogenlunde almindelig og derfor nyttig at kende.

Eksemplet nedenfor er et uddrag fra et meget langt forløb om en ung mand, Rasmus, som er handlende referent i næsten hele forløbet. Et stykke inde i uddraget laver fortælleren imidlertid et kort indskud med en anden end Rasmus (en rig købmand) som handlende referent. Efter dette indskud skal Rasmus igen være handlende referent. Eksemplet viser en simpel, men klar metode, man kan bruge, hvis man har lavet et indskud med en anden handlende referent og nu har brug for at vende tilbage til den handlende referent, man havde før indskuddet. Det er især tegnet SAMLE+skiftevis før REJSE i sidste transskriptionslinje, man skal lægge mærke til:

Eks. 4:

SENERE [] KOMME-I-FORBINDELSE-MED+mange SAMLE+skiftevis

PENGE SAMLE+skiftevis / EN RIG HANDLE PEG+vo ISLAND PEG+vo
købmand

GIVE+c+mh SKIB / SAMLE+skiftevis / REJSE IGEN / (...)

Senere kom han (=Rasmus) i forbindelse med en række forskellige mennesker og fik samlet nogle penge sammen - ja en rig købmand fra Island gav ham ligefrem et skib! - han samlede altså nogle penge sammen og rejste så igen (...).

Først er Rasmus handlende referent til og med PENGE SAMLE+skiftevis. Så kommer indskuddet, hvor en rig købmand er handlende referent, det varer til og med SKIB. Herefter er indskuddet slut, og Rasmus skal igen være handlende referent (det er nemlig ham, der tager ud at rejse). Fortælleren *kunne* her have henvist til Rasmus før REJSE, fx "RASMUS / REJSE (...)". Men hun valgte en anden løsning: hun gentog det sidste tegn før indskuddet og fortsatte så direkte med verbet REJSE: "SAMLE+skiftevis / REJSE". Ved at gentage det sidste tegn før indskuddet ledte hun modtagerens opmærksomhed tilbage til det emne, hun talte om lige inden indskuddet (dvs. Rasmus og hans pengeindsamling). Derefter kunne hun forvente, at modtagerens opmærksomhed igen var rettet mod Rasmus, og at vedkommende derfor nemt ville kunne udlede, at det var Rasmus, der var handlende referent for REJSE.

At gentage et nyligt anvendt tegn er i det hele taget en nem og hurtig måde at dreje modtagerens opmærksomhed over på et nyligt omtalt emne. Dette har en bred anvendelse i tegnsprogs kommunikation, så det vil være forkert at opfatte det snævert som et middel til at løse problemer mht. handlende referenter. Det bør snarere opfattes som et alment middel til afhjælpning af visse kommunikative problemer, herunder altså også (i hvert fald nogle) problemer mht. handlende referenter.

3: Aktivering af en handlende referent

Ovenfor blev der gennemgået tre sproglige teknikker, hvormed man på tegnsprog kan angive en handlende referent. I dette afsnit sammenligner jeg teknikkerne. Nedenfor kommer først en lidt længere udgave af eks. 2. Her vil jeg fokusere på de teknikker, der blev brugt til at angive hhv. moren og Per som handlende referent.

Eks. 5 (=længere udgave af eks. 2):

MANDAG MORGEN MOR Pf:ligge [★] SOVE ⁸ / HØRE VIBRERE+h [★] VÅGNE / SE UR /

[★] Pf:tage-ur / KLOKKEN HALV OTTE / gestus HEL FOR-SENT gestus /

⁸ * betegner i hele dette eksempel, at fortælleren identificerer sig med moren mht. blik og mimik.

7

episoden. Fortælleren vidste, at den første handlende referent var episodens *hovedperson* (dvs. en gennemgående person, der bandt det meste af episoden sammen), mens Per var *biperson*. Det gjorde det oplagt at aktivere hovedpersonen, da denne første gang skulle være handlende referent, men undlade at aktivere bipersonen og udelukkende angive ham som handlende referent nonmanuelt. Ved at aktivere hovedpersonen og kun hende kunne fortælleren nemlig skifte tilbage fra bipersonen til hovedpersonen som handlende referent *uden at behøve henvise til hovedpersonen igen eller efterligne hende nonmanuelt* – en mulighed, der blev udnyttet i slutningen af eksemplet ved VÆKKE+mh Hans(M).

Eks. 5 illustrerer, at hvis en referent først er aktiveret, kan denne "dukke op" som handlende referent langt senere i forløbet – vel at mærke uden at der er noget sprogligt på det pågældende sted, der kan hjælpe en modtager til at identificere den handlende referent. Som modtager er man altså afhængig af at forstå – og huske – at moren blev aktiveret i transskriptionslinje 1 (MOR Pf:ligge (...)), for at forstå, hvem der vækker Hans (transskriptionslinje 5).

Eksemplet illustrerer også, at hvis en handlende referent ikke aktiveres, men udelukkende angives nonmanuelt, har dette en langt mere begrænset effekt. Per blev kun handlende referent for et afgrænset stykke i linje 3-4 ("VÅGNE ... ARBEJDE gestus") altså det stykke, hvor mimikken og blikretningen efterlignede ham. Der var altså *ingen fremadrettet effekt*.

Handlende referenter og forløb

De forskellige måder at angive en handlende referent på i eks. 5 illustrerer tilsammen én side af begrebet forløb. Et forløb har nemlig en *sammenhængsskabende* funktion i en fortælling. Det var tydeligt i eks. 5, hvor det lange forløb var med til at skabe sammenhæng mellem en række handlinger foretaget af samme handlende referent, her en mor. Men et forløb har også en *opdelende* funktion. Det kom særligt tydeligt frem i eks. 1, der jo bestod af flere forløb. Her fremkom den opdelende funktion ved, at den handlende referent skiftede fra forløb til forløb, så den samlede beskrivelse faldt i fire selvstændige dele hver med sin handlende referent. De to funktioner er naturligvis to sider af samme sag: den opdelende funktion skaber adskillelse mellem forløb, mens den sammenhængsskabende funktion skaber sammenhæng inden for et forløb.

Sammenligning af de to manuelle teknikker

I eks. 3 blev den handlende referent angivet med to manuelle teknikker: nogle steder med et aktiverende led, andre steder med et locus i et verbum. Her vil jeg sammenligne disse teknikker. Nedenfor kommer en lidt længere udgave af eks. 3.

Eks. 6 (= længere udgave af eks. 3):

PEG+c gestus EN PERIODE PEG+c ALENE TRE UGE+flertal / ÅRSAG

tema _____

PEG+sv / DAME PEG+sv / LÆRER PEG+sv / SIN+sv MOR FÅ MALARIA PEG+h /
PEG+sv _____

AFSTED+sv+h /TO UGE+flertal /TILBAGE+h+sv / MOR DØ PEG+h / TILBAGE+sv+h /

SIGE VÆK TRE UGE+flertal / så(M) PEG+c ALENE TRE UGE+flertal MED BØRN ...

En overgang var jeg alene i tre uger, fordi hende damen, altså læreren, hendes mor fik malaria, og så rejste hun over til hende i to uger og kom så tilbage igen. Men så døde moderen, og så tog hun over til hende. Hun var altså væk i tre uger, så på den måde var jeg alene med børnene i 3 uger.

Som tidligere nævnt er de handlende referenter i de tre første transskriptionslinjer hhv. fortælleren, en mor, en datter, moren og datteren. De handlende referenter fremgår enten af et aktiverende led (fx PEG+c før ALENE) eller af et locus i et verbum (AFSTED+sv+h og TILBAGE+sv+h). Men i sidste transskriptionslinje fortællers det, at nogen var væk i tre uger (VÆK TRE UGE+flertal), og i denne sætning er der intet, der angiver den handlende referent. Ikke desto mindre er der en angivelse af dette, den findes blot i sætningen lige før: TILBAGE+sv+h ("så rejste hun tilbage til moren"). Ved første øjekast kunne man tro, at locusset sv i TILBAGE+sv+h kun er relevant for dette tegn og altså blot angive den handlende referent for dette verbum. Men det har endnu en funktion, for der har også en fremadrettet effekt: det etablerer datteren som handlende referent for hele resten af forløbet (med mindre fortælleren har gjort noget aktivt for at angive en anden som handlende referent, og det er jo ikke tilfældet her). Locusset sv i TILBAGE+sv+h har altså også den effekt, at det aktiverer datteren. Denne måde at bruge locus på kaldes derfor *locusaktivering*. Locusaktivering er muligt ved 2-verber, muligvis kun ved disse.

Aktiverende led eller locusaktivering?

Et forløb kan altså indledes på to måder, og begge tilfælde aktiverer man den handlende referent. Alligevel er det ikke helt lige meget, hvilken af de to måder man vælger. I eks. 6 var der en tæt forbindelse mellem visse handlinger, selv om den handlende referent var forskellig: morens sygdom (forløb C) var jo årsag til datterens første rejse over til hende (forløb D). Ligeledes var der en årsag-virkning-sammenhæng mellem forløb E og F (hhv. morens død og datterens næste rejse over til hende). *Indleder man et forløb med locusaktivering, markerer man samtidig, at forløbet har tæt forbindelse til det forudgående.* Locusaktivering kan altså ses som en måde at knytte et forløb til det forudgående, uanset om det har en anden handlende referent. Det gør locusaktivering til et oplagt valg til forløb D og F.

Et *aktiverende led* er som nævnt en langt hyppigere måde at indlede et forløb. Det er en *neutral* måde at indlede et forløb, som ikke angiver noget om sammenhæng med et evt. forudgående forløb.

4: Handlende referenter, som er nye i en fortælling

Undertiden kan man i en fortælling have brug for at nævne en referent, som ikke tidligere har været omtalt. Man kan også have brug for at nævne en referent, som ganske vist har været omtalt, men så langt tilbage i fortællingen, at man ikke længere kan forvente, at modtageren 'har referenten i hovedet'.

I mange sprog har man særlige konstruktioner, man kan bruge i sådanne tilfælde, det gælder også tegnsprog. Nedenfor gennemgås kort tre almindelige.

Præsenterende sætninger med EN

Eks. 7:

MIKKEL / LEGE SAMMEN EN PIGE PEG+h / HEDDE [tøver] Pernille(H) /
med

PERNILLE / LEGE+gentagelse

Mikkel legede sammen med en pige. Hun hed Pernille.

Den første sætning begynder (som man kunne forvente) med en henvisning til den handlende referent (her drengen Mikkel) før verbet LEGE. Men den næste sætning har pigen Pernille som handlende referent, og derfor overrasker derfor umiddelbart, at denne sætning begynder direkte med verbet HEDDE, dvs. uden en henvisning til den nye handlende referent før verbet. Forklaringen skal findes i den forudgående sætning, helt præcist i leddet EN PIGE PEG+h - det er her tegnet EN, man skal hæfte sig ved. Hvis man bruger tegnet EN i en henvisning til en referent, så *henviser* man ikke bare til referenten, man *aktiverer* også den pågældende. Pigen Pernille bliver altså aktiveret med leddet EN PIGE PEG+h efter LEGE i første sætning, og det betyder, at hun "automatisk" er handlende referent" for det efterfølgende. Der mangler altså ikke en henvisning til hende i sætningen med HEDDE – en sådan henvisning er overflødig, fordi hun allerede er aktiveret.

Det er ikke tilfældigt, at tegnet EN bruges i henvisningen til pigen herover. Pigen er nemlig her en ny referent i fortællingen (i modsætning til Mikkel), ovenikøbet en referent af en vis vigtighed. Tegnet EN bruges hyppigt i tegnsprog, når man skal henvise til en referent, man ikke tidligere har nævnt, og som har en vis vigtighed i fortællingen. Bruger man EN på denne måde, *aktiverer* man samtidig referenten, dvs. gør denne til handlende referent for det efterfølgende forløb.

Præsenterende sætninger med HAR

Eks. 8:

PEG+flertal++c HAR PRIS / PEG+m / HEDDE C^berg(M) PRIS / PEG

Vi har en pris. Den hedder Castbergs pris.

I første sætning er den handlende referent afsenderen samt nogle andre (= 'vi'). Efter HAR introduceres noget, som ikke har været nævnt før i fortællingen, nemlig en pris (i betydningen 'en udmærkelse'). Sætningen afsluttes med et genoptagende pronomen (PEG+m) efter PRIS. Herefter kommer en sætning med prisen som handlende referent (HEDDE C^berg(M) PRIS), og også her overrasker det umiddelbart, at sætningen begynder direkte med HEDDE, altså uden en henvisning til den nye handlende referent først. Også her skal forklaringen findes i den forudgående sætning, mere præcist i tegnet HAR. Dette tegn har nemlig den egenskab, at hvis der kommer en henvisning til en referent lige efter, så *aktiveres* den pågældende referent. Prisen aktiveres altså allerede i slutningen af første sætning og bliver hermed "automatisk" handlende referent for det efterfølgende. Derfor mangler der ikke en henvisning til prisen før HEDDE – en sådan henvisning er overflødig, fordi prisen allerede er aktiveret.

Præsenterende sætninger med TAGE-TIL eller tegn med tilsvarende betydning

Eks. 9:

Eksemplet nedenfor er fra en sammenhæng, hvor en pædagog i en børnehave er aktiveret. Pædagogen har locuset +c, hun er altså synsvinkelhaver. Nu skiftes der til en ny handlende referent i form af nogle børn, der ikke tidligere har været omtalt. Læg mærke til placeringen af henvisningen til børnene (BARN+flertal):

TAGE-TIL+h+c **BARN+flertal** Pf:komme+gentagelse+h+c /

Pf:sætte-sig-i-halvkreds

Så kom børnene lidt efter lidt og satte sig i halvkreds.

Umiddelbart ville man jo forvente, at BARN+flertal skulle komme før TAGE-TIL+h+c, og når nu børnene er handlende referent for TAGE-TIL. Men i sætninger, der betyder at nogen kommer, er det helt almindeligt i

tegnssprog at placere henvisningen til den handlende referent efter verbet, hvis den handlende referent er ny i fortællingen og har en vis vigtighed. Sådanne sætninger kaldes undertiden *præsenterende sætninger*.

I præsenterende sætninger finder man ikke kun verbet TAGE-TIL, men også fx proformverber, der betyder at nogen kommer. Fortæller man således om et besøg på en restaurant og vil fortælle, at der kom en tjener, vil man typisk bruge en præsenterende sætning med proformverbum, fx "Pf:person-komme+h+c TJENER" ("så kom en tjener hen til os"), første gang man fortæller om tjeneren. Men senere i fortællingen, hvor tjeneren ikke længere er ny, vil man bruge en traditionel sætning med henvisning til den handlende referent før verbet, fx "TJENER Pf:person-komme+h+c" ("så kom tjeneren hen til os").

Læg også mærke til det sidste verbum i eks. 9, der jo betyder, at nogen satte sig i halvkreds. Der er ikke noget locus eller noget nonmanuelt ved dette tegn, der viser, hvem den handlende referent er, og der er heller ikke noget led foran verbet, der fortæller det. Men det er også overflødigt, referenten er nemlig allerede aktiveret her. Det er dog usikkert, hvordan aktiveringen foregik. Det kan være et resultat af locusaktivering (børnenes locus blev jo brugt som førsteledslocus i TAGE-TIL+h+c). Der kan dog også være tale om, at der gælder en særregel for præsenterende sætninger, sådan at et led i en sådan sætning, der henviser til den handlende referent, *aktiverer* referenten, selv om leddet kommer efter verbet.

Kilder

Eks. 1:	Asger Bergmann:	Turen til København
Eks. 2	Birthe Petersen:	En uheldig morgen
Eks. 3	Maja Toft:	Uganda
Eks. 4:	Anne Skov Hårdell:	Rasmus Rask
Eks. 5	Birthe Petersen:	En uheldig morgen
Eks. 6	Maja Toft:	Uganda
Eks. 7:	Annegrethe Pedersen:	Mikkels uheld
Eks. 8:	Eva Abildgaard:	Peter Atke Castberg
Eks. 9:	Annegrethe Pedersen:	Børnehaven

Albertsen, K. (2019). *Handlende referenter* [undervisningsnoter]. Tegnsprogs- og skrivetolkeuddannelsen, Københavns Professionshøjskole